

Hallituksen esitys 146/2024 Hallituksen
esitys eduskunnalle laiksi työriitojen
sovittelusta ja eräiden
työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä
annetun lain muuttamisesta (TAS/669/2024)

25.10.2024 Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Ylitarkastaja Suvi Vilches

Esitys yhä osin tulkinnanvarainen

- Esitettävällä sääntelyllä sovittelijan velvoitteita täsmennettäisiin kansantalouden kokonaisedun toteutumiseksi. Ehdotuksen tarkoituksena ei ole säätää tietyn työmarkkinamallin noudattamisesta. Toisaalta esityksessä on todettu, että on tarve täsmentää lainsäädäntöä siitä, että viime vuosien sopimuskierroksilla on seurattu pääsääntöisesti vientialojen päänavausta ja myös valtakunnansovittelija on tätä noudattanut sovittelutoimissaan.
- ”Kyse olisi ennen kaikkea puiteluontoisesta sääntelystä, jolla velvoitetaan ottamaan huomioon kansantalouden kokonaisedun eli yleisen edun kannalta merkittävät näkökohdat sovittelutoiminnassa.” Toisaalta tarkoituksena ei ole estää ala- ja tehtäväkohtaisten erityispiirteiden huomiointia sovintoehdotuksessa sovittelijan harkitsemalla tavalla.
- Esityksen voidaan katsoa jättävän yhä epäselväksi sen, kuinka laaja harkintavalta on, ja kuinka laajasti annettu esitys voi lopulta poiketa ns. yleisestä linjasta sekä missä määrin sovittelun avulla syntyneessä työehtosopimuksessa voidaan huomioida samapalkkaisuuden edistämisen velvollisuus ja muu sukupuolten tasa-arvon edistäminen.

Velvollisuudesta edistää tasa-arvoa

- Sovittelijoiden tulee viranomaisina tehtävässään huomioda lainsäädännössä asetettu velvoite samasta ja samanarvoisesta työstä maksettavasta samasta palkasta sekä muu sukupuolten välisen tasa-arvon tosiasiallinen edistyminen.
- ”Nykykäytäntöä vastaavasti sovittelijan harkinnassa olisi, kuinka yksittäiseen työriitaan löydetään erilaisia ratkaisuja, joissa huomioidaan kansantalouden kokonaisuus, työmarkkinoilla muodostuneet käytänteet sekä ala- ja tehtäväkohtaiset erityistarpeet.”
- Lisäksi todetaan, että ”sovittelijan harkintavallan turvaaminen jättäisi sovittelijalle myös tilaa huomioda viranomaisille asetettu velvoite edistää tasa-arvon toteutumista.”
- Esityksessä käyty läpi joitain erilaisia tapoja tasa-arvon huomioimiseksi työehtosopimuksissa. Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että nämä seikat on tuotu esiin lain perusteluissa.
- Tärkeää, että ne otetaan myös todellisuudessa sovittelutoiminnassa huomioon.

- Vaarana on ns. ”yleisen linjan” ja erityisesti käytännössä ns. vientimallin seuraaminen muissa sopimusratkaisuissa, erityisesti siltä, osin, että palkankorotukset toteutetaan yhä lähtökohtaisesti prosenttiperusteisesti. Tämä, kuten tasa-arvovaltuutettu on aiemminkin tuonut esiin, ei ainoastaan betonoisi nykyisiä sukupuolten välisiä palkkaeroja, vaan myös kasvattaisi niitä entisestään.
- ”Joustavuuden” lisääntyminen entisestään työehdoissa voi käytännössä usealla naisvaltaisella toimialalla tarkoittaa puolestaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeutumista entisestään, kohdistuen erityisesti äiteihin. Tällainen sopimusratkaisu olisi vastoin tasa-arvolain tavoitetta työ - ja perhe-elämän yhteensovittamisesta.
- On perusteltua katsoa, että sovittelijan tulisi kiinnittää osapuolten huomiota tasa-arvokysymyksiin osin viranpuolesta, siinä laajuudessa kuin mahdollista.
- Lisäksi työehtosopimusosapuolilla on oma velvollisuutensa tasa-arvon edistämiseksi. Keskeistä on myös, että työehtosopimusosapuolet neuvottelujen kaikissa vaiheissa virka- ja työehtosopimusten esityksiä valmistellessaan, tehdessään ja lopullista sopimusta solmiessaan sitoutuisivat tarkistamaan esityksen sukupuolivaikutukset (STM raportteja ja muistioita 2023:35, s. 162).

Ruotsin mallista lyhyesti

- Tasa-arvovaltuutettu on jo aiemmin tuonut esiin, että Ruotsin malli ei tarkoita joustamattomuutta. Vaikka Ruotsissa teollisuusaloilla on vahva rooli paikallisessa palkanmuodostuksessa, voidaan niin kutsutusta yleisestä linjata poiketa - ja näin on tehty muun muassa kunnallisilla sopimuksilla, jotka käytännössä koskevat nimenomaan naisenemmistöisiä aloja.
- Hallituksen esityksessäkin tuotu myös esiin, että osapuolten välillä on ollut tulkintaerimielisyyksiä siitä, miten sellaiset etuudet, joilla ei ole suoraa hintaa, voidaan ”hinnoitella”. Ns. merkkiä on myös arvosteltu siitä, että se jäykistää palkkarakenteita ja vaikeuttaa palkkavääristymien oikaisemista.
- Tärkeää, että lakia säädettäessä näihin esiin nostettuihin järjestelmän kipukohtiin kiinnitettäisiin enemmän huomioita.

- Lisäksi ehdottoman tärkeää on huomioida nyt esitetyn mallin rajallisuus suhteessa ns. Ruotsin malliin.
- Ruotsissa sovittelijaviranomaiselle asetetaan myös muita tehtäviä, joita Suomessa sovittelijalla ei ole. Sovittelijaviranomaisen tehtävänä on kiinnittää huomiota siihen, että keskeiset työehtosopimukset laaditaan siten, että ne edistävät paikallisten osapuolten työtä palkkakysymyksissä tasa-arvonäkökulmasta.
- Sovittelujärjestelmän resursoinnin eroja ei voida pitää perusteluna sille, että nyt esitetty ehdotus poikkeaa merkittävällä tavalla ns. Ruotsin mallista. Mikäli lainsäätäjän tarkoituksena on luoda enemmän Ruotsin mallia vastaava sovittelujärjestelmä, tulee sen huomioida myös resurssitarpeet tältä osin.